

การพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวคิดความครอบคลุมทางสังคม

SUSTAINABLE DEVELOPMENT BASED ON THE CONCEPT OF SOCIAL INCLUSION

ทิพย์ปริญญ์ ปัญญาณี*

Tipparin Panyamee *

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่น

Rajamangala University of Technology Isan Khon Kaen Campus

Email: tipparin.pa@rmuti.ac.th

Received 3 May 2024

Revised 9 May 2024

Accepted 30 May 2024

บทคัดย่อ

แนวคิดความครอบคลุมทางสังคมเป็นแนวคิดเชิงบวกอยู่บนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนในสังคมไม่ควรถูกมองข้ามและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่มีประชาชนกลุ่มใดถูกทิ้งไว้ข้างหลัง ไม่แบ่งแยกคนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้วยเรื่อง เพศ อายุ ความทุพพลภาพ เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ แหล่งกำเนิด สภาพทางเศรษฐกิจ หรือสถานะอื่น ๆ ในสังคม คนทุกคนในสังคมสามารถเข้าถึงทรัพยากรอย่างเท่าเทียม เสมอภาค และยุติธรรม ภายใต้กรอบกฎหมายกำหนด ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ที่ทั่วโลกต้องการบรรลุภายในปี 2573 ดังนั้นบทความวิชาการนี้จึงมุ่งศึกษาเพื่อให้เห็นถึงองค์ความรู้ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยได้รวบรวมแนวคิดที่สำคัญ เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และได้แบ่งเนื้อหาสำคัญออกเป็น 5 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) การพัฒนาที่ยั่งยืน 2) พัฒนาการของแนวคิดการกีดกันกันทางสังคมสู่ความครอบคลุมทางสังคม 3) การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยแนวคิดความครอบคลุมทางสังคม 4) การนำเอาไปใช้ประโยชน์ 5) สรุป ซึ่งข้อมูลจะเป็นประโยชน์แก่นักวิชาการ หน่วยงาน องค์กรภาครัฐและภาคเอกชนที่กำลังพยายามขับเคลื่อนการพัฒนาโดยแนวคิดความครอบคลุมทางสังคม จนทำให้สามารถใช้ข้อมูลกำหนดนโยบายสาธารณะและสร้างโอกาสให้คนในสังคมเกิดความเท่าเทียมทุกพื้นที่อย่างแท้จริง

คำสำคัญ การพัฒนาที่ยั่งยืน ความครอบคลุมทางสังคม เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

The concept of social inclusion indeed embodies a positive and fundamental principle that every individual in society deserves equal opportunities and rights, should be able to live harmoniously together. It emphasizes the importance of ensuring that no group or individual is marginalized or excluded based on factors such as gender, age, disability, race, ethnicity, socioeconomic status, or any other characteristic. Every person in society has equal resources, equality and fairness within the legal framework which is considered an important foundation of sustainable development. Especially the Sustainable Development Goals (SDGs) that the world wants to achieve by 2030. Therefore, this academic article aims to study in order to see the knowledge more clearly. It has collected important concepts and related documents. The content is divided into five parts. The first section introduces concepts on Sustainable Development. The second part emphasizes the importance of Development of the Concept of Social Exclusion to Social Inclusion. For the third part, Sustainable Development using the Concept of Social Inclusion. The fourth section will be valuable for academics, agencies, government organizations, and the corporate sector that is attempting to stimulate development through the principle of social inclusion. The final section's presents Summary. So that data can be used to shape public policy and provide possibilities for people in society to attain true equality in all aspects.

Keywords : Sustainable Development, Social Inclusion, Sustainable Development Goals

1. บทนำ

นับตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน ทวีโลกต่างเริ่มให้ความสำคัญการคำว่าพัฒนาที่ยั่งยืนภายใต้ยุคแห่งการสื่อสารที่ไร้พรมแดน ผู้คนในยุคปัจจุบันมุ่งเน้นการสนทนาผ่าน Social Media มากกว่าการได้พบหน้ากันในชีวิตจริง มีวิถีชีวิตมุ่งเน้นการบริโภคนิยมสูงขึ้นซึ่งอาจเกิดจากการรับสื่อต่าง ๆ ที่เพิ่มขึ้นจากอดีตที่เป็นยุคแห่งอนาล็อก ณ ปัจจุบันอาจเรียกได้ว่าเป็นยุคดิจิทัล ซึ่งการรับรู้จากสื่อต่าง ๆ ได้สะท้อนให้เห็นถึงปรากฏการณ์การใช้ทรัพยากรเกินตัว กล่าวคือ โลกใบนี้ที่มีคนอาศัยอยู่มากกว่า 7,400 ล้านคนได้ใช้ทรัพยากร

มากกว่าที่ธรรมชาติจะผลิตได้ทัน 1.5 เท่า ใน 1 ปี แสดงถึงว่า เราต้องการโลกอีก 1.5 ใบเพื่อรองรับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้น (ปรียานุช ธรรมปิยา และ ผานิต เกิดโชคชัย, 2562: 14)

ด้วยเหตุข้างต้นได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์การพัฒนาขึ้น โดยทั่วโลกมุ่งเป้าไปสู่แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งมีองค์การระดับโลกเป็นผู้ให้การสนับสนุนแนวคิดนี้ อาทิ สถาบันโลก (Earth Institute) โดย ผู้อำนวยการ Jeffrey D. Sachs ได้กล่าวว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นแนวคิดหลักในยุคของเรา เป็นทั้งหนทางที่จะเข้าใจโลก และเป็นทั้งวิธีการที่จะแก้ปัญหาในระดับโลกด้วย” ทั้งยังได้นำเสนอการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้การพัฒนาอย่างยั่งยืนประสบความสำเร็จ (Sachs, J. D. et al, 2019: 805-814) รวมไปถึงองค์การสหประชาชาติ (United Nations) หรือ UN ที่ได้พยายามผลักดันแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนตั้งในช่วงปี 2015 ที่เรียกว่า เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals: MDGs) ซึ่งเป็นความร่วมมือให้ทั่วโลกแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่โลกกำลังเผชิญ มีกรอบเวลา 15 ปี ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2000 – 2015 และในปี 2015 UN ได้เสนอวาระการพัฒนา 2030 ขึ้นในที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (กานต์ธีรา ภูริวิกรัย, 2564: 1)

เป้าหมายการพัฒนาระดับโลกหลังปี 2015 มุ่งเน้นไปที่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) และได้รับการรับรองจาก 193 ประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ ครอบคลุมช่วงระยะเวลาที่ต้องบรรลุภายใน 15 ปี ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2016 ไปจนถึงปี ค.ศ. 2030 เป็นทิศทางการพัฒนาที่ทุกประเทศที่ต้องดำเนินการร่วมกัน (SDG Move Team, 2024)

ดังนั้นแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) จึงได้ถือเป็นแนวทางการพัฒนาที่สำคัญของยุค ทั้งยังเป็นแนวทางการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ลดทอนความสามารถในการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นหลัง มีองค์ประกอบสำคัญในประเด็นความครอบคลุมทางสังคม (Social Inclusion) ที่จะบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป.)

แนวคิดความครอบคลุมทางสังคม (Social Inclusion) ถือเป็นแนวคิดยุคใหม่ที่สะท้อนบทบาทของ “การรวมกัน” มากกว่า “การแยกกัน” ดังนั้นในบทความนี้จะมุ่งเน้นนำเสนอแนวคิดความครอบคลุมทางสังคม (Social Inclusion) ตั้งแต่การเกิดขึ้น พัฒนาการ รวมไปถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืนภายใต้แนวคิดความครอบคลุมทางสังคม โดยแนวคิดนี้เป็นแนวคิดเชิงบวกที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนในสังคมไม่ถูกมองข้ามและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่มีประชาชนกลุ่มใดถูกทิ้งไว้ข้างหลังโดยไม่มีใครช่วยเหลือดูแล ความครอบคลุมทางสังคมมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการกินดีอยู่ดี (Well-Being) และมีหลักการสำคัญคือ ความครอบคลุมทางสังคมจะประสบความสำเร็จได้เมื่อประชาชนทุกคนมีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรเป็นสำคัญ ทั้งยังมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอีกด้วย (สุรสิทธิ์ วชิรขจร, 2553: 26) โดยบทความนี้จะแบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 ส่วน คือ 1) บทนำ 2) การพัฒนาที่ยั่งยืน 3) พัฒนาการของแนวคิด

การกีดกันทางสังคมสู่ความครอบคลุมทางสังคม 4) การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยแนวคิดความครอบคลุมทางสังคม 5) การนำไปใช้ประโยชน์ 6) สรุป

2. การพัฒนาที่ยั่งยืน

การถือกำเนิดขึ้นของแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องกล่าวย้อนไปถึงช่วงศตวรรษที่ 18 ซึ่งมีนักทฤษฎีสายเศรษฐศาสตร์คนสำคัญ คือ อדם สมิท (Adam Smith) ได้ชี้ถึงประเด็นต่าง ๆ ของการพัฒนา ต่อมาในศตวรรษที่ 19 คาร์ล มาร์ก (Karl Marx) และนักเศรษฐศาสตร์สาย Classic ได้แก่ Malthus, Ricardo and Mill ได้ถกเถียงกันเกี่ยวกับองค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน และในเวลาต่อมานักเศรษฐศาสตร์สาย Neo – Classic เน้นย้ำถึงความสำคัญของอากาศที่บริสุทธิ์ น้ำ และทรัพยากรหมุนเวียน (ฟอสซิล แร่) ซึ่งการเปลี่ยนผ่านของการพัฒนาที่ยั่งยืนดังที่กล่าวมาได้ทำให้พบว่า ในอดีตการพัฒนาที่ยั่งยืนถูกนำมาใช้ในเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ทำให้ในปี 1980 ได้บรรจุอยู่ในยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติของสหภาพนานาชาติเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN), 1980)

แม้ว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกี่ยวข้องในทางทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มขึ้น แต่ในทางกลับกันการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานการเติบโตทางเศรษฐกิจก็เติบโตควบคู่กันไปด้วย ซึ่งเห็นได้จากการบริโภคนิยมที่สูงขึ้น การเติบโตทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมและได้ส่งผลกระทบไปสู่พื้นที่อยู่อาศัยที่ไม่เพียงพอและมีมลพิษเพิ่มความเจ็บป่วยและยากจนให้กับประชากร พร้อมกับเกิดความไม่สมดุลระหว่างการพัฒนามนุษย์และทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดสถานการณ์ที่เป็นมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคมขนส่ง การขยายตัวของชุมชนเมือง การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) ดังนั้นในช่วงปี 1968 จึงได้เกิดการรวมตัวของนักวิทยาศาสตร์และนักเศรษฐศาสตร์ในประเทศที่พัฒนาแล้วพยายามปรับปรุง พื้นฟู เศรษฐกิจ สังคม และระบบนิเวศของประเทศที่กำลังพัฒนาและประเทศที่ยังไม่พัฒนา ซึ่งถือเป็นความท้าทายสำคัญของมนุษยชาติภายใต้ข้อจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติบนโลก รวมไปถึงการเติบโตของจำนวนประชากรที่เพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะในวัยสูงอายุ (Hickey และ Du Toit, 2007)

เมื่อได้เกิดความท้าทายแห่งการพัฒนาขึ้นมาองค์กรและสถาบันต่าง ๆ ทั่วโลกจึงได้ให้ความสำคัญกับการสร้างแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์การที่สำคัญที่สุดคือ องค์การสหประชาชาติ หรือ UN มีการศึกษาของ Tomislav Klarin (2018, 72) ที่ได้นำเสนอภาพรวมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนขึ้น โดยในช่วงปี 1969- 1979 ได้เน้นย้ำการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ และมีการจัดประชุมทั้งในยุโรปและเอเชีย ต่อมาในปี 1981 – 1987 ก็ยังคงเน้นการพัฒนาสิ่งแวดล้อม แต่ยังเพิ่มเติม

เกี่ยวกับมาตรการการช่วยเหลือประเทศด้อยพัฒนา ต่อมาในปี 1990 – 1997 ได้กลับมาเน้นย้ำการพัฒนาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ และในช่วงปี 2000 – 2015 ได้เน้นย้ำเกี่ยวกับการติดตามการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและได้เกิดปฏิญญาสหประชาชาติขึ้นโดยมีเป้าหมายสหประชาชาติซึ่งควรจะบรรลุในปี 2030 ซึ่งมีรายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ภาพรวมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ปี	กิจกรรม	คำอธิบายโดยย่อ
1969	UN เผยแพร่รายงานเรื่องสิ่งแวดล้อม	นักวิทยาศาสตร์กว่า 2,000 คนมีส่วนร่วมในรายงานนี้เพื่อให้หลุดพ้นจากความเสี่ยงของสิ่งแวดล้อมทั่วโลก
1972	UN และ UNDP ได้มีการจัดประชุมครั้งแรกในเรื่องสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ณ เมืองสตอกโฮล์ม ประเทศสวีเดน	การประชุมอยู่ภายใต้สโลแกน Only One Earth ซึ่งเป็นคำประกาศและแผนปฏิบัติการสำหรับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและมีการตีพิมพ์เรื่องนี้ด้วยเกิดขึ้น
1979	การประชุมสภาพภูมิอากาศโลกครั้งที่ 1 ณ เมืองเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์	มุ่งเน้นการสร้างงานวิจัยด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการติดตามโครงการ
1981	การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยประเทศด้อยพัฒนาครั้งแรก กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส	รายงานพร้อมแนวทางและมาตรการช่วยเหลือประเทศด้อยพัฒนา
1990	การประชุมสภาพภูมิอากาศโลกครั้งที่ 2 ณ เมืองเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์	การพัฒนาเพิ่มเติมของโครงการวิจัยและติดตามการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการสร้างระบบติดตามการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศระดับโลก
2000	UN เผยแพร่ปฏิญญาแห่งสหประชาชาติ	การพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (MDG) ที่มีเป้าหมาย 8 ประการ กำหนดภายในปี 2015
2009	การประชุมสภาพภูมิอากาศโลกครั้งที่ 3 ณ เมืองเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์	การพัฒนาเพิ่มเติมของระบบติดตามการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศระดับโลก โดยมีเป้าหมายเพื่อคาดการณ์ภัยพิบัติที่อาจเกิดขึ้นได้อย่างทันที่
2012	การประชุมสหประชาชาติปี 2012 ที่ริโอ + 20 เมืองรีโอเดจาเนโร ประเทศบราซิล	มีรายงานเกี่ยวกับอนาคตที่เราต้องการต่ออายุที่เคยประชุมที่ ริโอเดจาเนโร ความมุ่งมั่นต่อเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนและสนับสนุนประเด็นของเศรษฐกิจสีเขียวทั่วโลก
2015	การประชุมสุดยอดการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติประจำปี 2015	มีการเผยแพร่วาระการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติปี 2030 โดยกำหนดเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ 17 ข้อ ซึ่งควรจะบรรลุภายในปี 2573

ที่มา: Tomislav Klarin (2018, 72)

ในปี 2015 ถือเป็นช่วงเวลาสำคัญของโลกในยุคปัจจุบันที่ได้เกิดการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (United Nations Conference on Sustainable Development หรือ UNCSO) มีเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) และได้รับรองเอกสารผลลัพธ์ที่เรียกว่าอนาคตที่เราต้องการ (The future we want) (สำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ระหว่างประเทศ, 2556) หลักการพื้นฐานของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่จะนำไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย มีแนวคิดหลัก 5 ประการ ประกอบด้วย การพัฒนาที่ครอบคลุม (Inclusive Development) การพัฒนาแบบบูรณาการ (Integrated Development) การพัฒนาที่เป็นสากล (Universal Development) การพัฒนาที่เน้นที่ระดับท้องถิ่น (Locally Focused Development) และการพัฒนาที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี (Technology-driven Development)

แนวคิดหลักดังกล่าวได้มีการปรับเปลี่ยนจากการเน้นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศเป็นหลักมาเพิ่มการพัฒนาและให้ความสำคัญกับกลุ่มคนเปราะบางให้สามารถเข้าถึงประโยชน์จากการพัฒนาได้อีกด้วย พร้อมทั้งยังได้สร้างเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 17 เป้าหมาย ได้แก่ 1) ขจัดความยากจนในทุกรูปแบบทุกพื้นที่ 2) ยุติความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหารและยกระดับของหลักโภชนาการ 3) สร้างหลักประกันว่าทุกคนจะมีชีวิตที่ดีทั้งสุขภาพและได้รับการส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีสำหรับทุกคน 4) สร้างหลักประกันว่าทุกคนจะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเท่าเทียม และสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต 5) บรรลุความเท่าเทียมระหว่างเพศ และเสริมอำนาจให้แก่สตรีและเด็กหญิง มุ่งดำเนินการเพื่อให้เกิดความเสมอภาคระหว่างเพศ และเพิ่มบทบาทของผู้หญิงและเด็กหญิงทุกคน 6) สร้างหลักประกันว่าจะมีการจัดให้มีน้ำและสุขอนามัยสำหรับทุกคน 7) สร้างหลักประกันให้ทุกคนสามารถเข้าถึงพลังงานสมัยใหม่ที่ยั่งยืนในราคาที่ย่อมเยา 8) ส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีความต่อเนื่อง ครอบคลุม และยั่งยืน มีการจ้างงานเต็มที่ มีผลผลิตภาพ และการมีงานที่รองรับอย่างเหมาะสมสำหรับทุกคน 9) สร้างโครงสร้างพื้นฐานที่มีความทนทาน ส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ครอบคลุมและยั่งยืน และส่งเสริมนวัตกรรม 10) ลดความไม่เสมอภาคทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ 11) ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความปลอดภัยอย่างครอบคลุม และมีภูมิต้านทานอย่างยั่งยืน 12) สร้างหลักประกันให้มีรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน 13) ปฏิบัติการอย่างเร่งด่วนเพื่อต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบที่จะเกิดขึ้น 14) อนุรักษ์และมีการใช้ประโยชน์จากมหาสมุทร ทะเล และทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืน 15) ปกป้อง ช่วยฟื้นฟู และสนับสนุนให้มีการใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน 16) ส่งเสริมสังคมที่สงบสุขและครอบคลุมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ทุกคนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้ 17) เสริมความเข้มแข็งให้กับกลไกการดำเนินงานและฟื้นฟู ร่วมหุ้นส่วนความร่วมมือระดับโลกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ชล บุนนาคและคณะ , 2562)

นอกจากนั้นยังมีหลักการสำคัญที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนคือ การไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (Leave no one behind-LNOB) ซึ่งถือเป็นคำมั่นสัญญาของประเทศสมาชิกในกลุ่มสหประชาชาติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดความครอบคลุมทางสังคม (Social Inclusion) อีกด้วย

3. พัฒนาการของแนวคิดการกีดกันกันทางสังคมสู่ความครอบคลุมทางสังคม

จากที่กล่าวมาข้างต้นในประเด็นการไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (LNOB) ได้สะท้อนให้เห็นว่าโลกใบนี้คือหนึ่งเดียวกัน ไม่มีผู้ใดหรือคนกลุ่มใดต้องถูกกีดกันออกจากสังคมกระแสหลักในทุกมิติ ดังนั้นเพื่อให้เห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้นซึ่งผู้เขียนได้อธิบายพัฒนาการของแนวคิดการกีดกันกันทางสังคมสู่ความครอบคลุมทางสังคม ได้ดังนี้

3.1 การกีดกันทางสังคม

คำว่าความครอบคลุมทางสังคม (Social Inclusion) มีรากฐานสำคัญเชื่อมโยงกับแนวคิดการกีดกันทางสังคม (Social Exclusion) อย่างแยกกันไม่ออก การนิยามถึงคำว่า Social Exclusion มีความเชื่อว่าอาจจะเกิดขึ้นในช่วง 500 ปีก่อนคริสตศักราช ซึ่งอยู่ในยุคที่ชาว Athens ทำพิธีออสตราคิสมอส Ostrakismos ด้วยการใช้ดินเหนียวออสตราคา (Ostraca) ในการเขียนชื่อบุคคลที่ต้องการขับออกหรือเนรเทศออกจากกลุ่มเป็นระยะเวลา 10 ปี การเกิดพิธีดังกล่าวขึ้นทำให้เกิดรากศัพท์ของคำว่า Ostracism ที่ใช้ในปัจจุบันซึ่งมีความหมายว่า การถูกเพิกเฉย การถูกปฏิเสธ การถูกมองข้าม ในเวลาต่อมาเกิดการนิยามศัพท์เกี่ยวกับการถูกกีดกันทางสังคมโดยใช้ศัพท์อื่น ๆ ขึ้นมา และมีนิยามของคำว่า Social Exclusion ที่มีความหมายคล้ายคลึงกันกับ Ostracism นั่นคือ การถูกแยกไปจากกลุ่ม การถูกให้อยู่อย่างโดดเดี่ยวโดยบุคคลนั้นอาจจะทราบสาเหตุหรือไม่ทราบสาเหตุที่ถูกกระทำก็ได้ หรือแม้แต่การแสดงออกด้วยการกระทำใดก็ตามของบุคคลที่ไม่อยากจะมีปฏิสัมพันธ์ด้วย (Williams, 2007: 425-437)

ต่อมาในช่วงปี 1960s ได้เกิดการถกเถียงถึงการนิยามความหมายและได้ปรากฏอย่างเด่นชัดช่วงกลางทศวรรษที่ 1970 โดยผู้มีแนวคิดอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ (Neo-Liberal Ideology) และปัจเจกนิยม (Individualism) ได้นิยามความหมายที่กว้างขึ้นเพื่อให้แสดงถึงบริบททางสังคมที่หลากหลาย (Silver, 1994, 532) ต่อมาในปี 1974 ประเทศฝรั่งเศสได้นำแนวคิดการกีดกันทางสังคมมาใช้กำหนดนโยบายและวิเคราะห์นโยบายทางสังคม โดยแนวคิดนี้เน้นศึกษากลุ่มคนที่ถูกละทิ้งจากระบบประกันสังคม ได้แก่ ผู้พิการ ผู้ป่วยทางจิต และเด็ก ๆ ที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ (ชัยพร พิบูลศิริ, 2551) และในช่วงปี 1990s แนวคิดนี้ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นและถูกกำหนดให้อยู่ในนโยบายของสหภาพยุโรปและได้เกิดการให้คำนิยามที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น (Levitas, 2005) ต่อมาในช่วงปี 2002 มีการขยายถึงความหมายของการกีดกันทางสังคมขึ้น ซึ่งเป็นผลกระทบของการระบอบเศรษฐกิจโลกใหม่พร้อมกับอยู่ท่ามกลางแนวคิดเสรีนิยมใหม่ (Neo - Liberal) ซึ่งจุดนี้เป็นเงื่อนไขสำคัญในการทำการค้าเสรีของโลกและการรวมเป็นตลาดเดียว (Beall, 2002: 44) อย่างไรก็ตามนักวิจัยยังคงสนับสนุนการกีดกันทางสังคมบนรากฐานเกี่ยวกับความยากจนเป็นสำคัญ (Levitas, 2005)

ต่อมาองค์การระดับโลกโดยสหภาพยุโรป (European Union (EU)) นำแนวคิดการกีดกันทางสังคม (Social Exclusion) มาเป็นแนวคิดหลักในนโยบายทางสังคม ดังในช่วงปี 2000s ประเทศอังกฤษได้พยายามกำหนดรูปแบบของการกีดกันทางสังคมโดยคณะรัฐบาล (Social Exclusion Unit, 2001: 74) ทั้งยังมีการใช้

ตัวชี้วัดทางสังคม (Social Indicators) หรือปัจจัยเสี่ยง (Risk Factors) อาทิ การมีรายได้ต่ำ, ไม่มีทักษะแรงงาน, สุขภาพที่ทรุดโทรม, การอพยพ, ระดับการศึกษาต่ำ, การออกจากโรงเรียนกลางคัน, ความไม่เท่าเทียมทางเพศ, อาชญากรรมและการเหยียดเชื้อชาติ, ผู้มีอายุมาก, การติดสารเสพติด, การติดสุรา, และสุดท้ายคือปัญหาเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย และรวมไปถึงปัจจัยอื่น ๆ ด้วย (Silander, 2019: 10) หากยกตัวอย่างสถานการณ์การกีดกันทางสังคมที่โหดร้ายรุนแรง อาทิ ในอดีตเกิดปรากฏการณ์ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวอะบอริจินจากคนผิวขาวที่ประเทศออสเตรเลียซึ่งถือเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ภาษา ความเชื่อ หรือการเกิดความขัดแย้งที่ประเทศวันดาระหว่าง 2 เผ่า คือ ฮูตูและตูตซี ในการแย่งอำนาจการปกครอง ฝ่ายฮูตูมีเป้าหมายสังหารกลุ่มฮูตูที่เป็นกลางและชาวตูตซีและทำให้เกิดการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ขึ้นจำนวนมาก พร้อมกับการสร้างวาทกรรมการเกลียดชังเพื่อให้เกิดการแบ่งแยกอย่างถึงที่สุด (Tipparin, 2021: 4)

นอกจากนี้นักวิชาการยังให้ความสำคัญที่นำแนวคิดการกีดกันทางสังคมมาแทนที่แนวคิดความยากจน (Nabin Rawal, 2008: 161) หรือใช้อธิบายถึงปรากฏการณ์ความยากจนใหม่ที่เกี่ยวข้องในการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี โครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมขึ้นในสังคมมนุษย์ โดยแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นการเข้าไม่ถึงแหล่งที่มาของรายได้ และการขาดแคลนปัจจัยการผลิต ด้านสังคมมุ่งไปในเรื่องการที่ปัจเจกบุคคลไม่เชื่อมโยงกับสถาบันทางสังคม ด้านการเมือง มุ่งไปในประเด็นความไม่เท่าเทียมในกลุ่มคนที่ไม่ได้รับสิทธิเสรีภาพ ซึ่งอาจเกิดการไม่ถูกยอมรับเข้ากับสังคมกระแสหลัก การเลือกปฏิบัติของสถาบันสำคัญของสังคมที่ประชาชนต้องพึ่งพา เช่น ตำรวจ อัยการ ศาล รวมถึงการผูกขาดอำนาจทางการเมืองและการผูกผลประโยชน์ทางการเมืองเอื้อต่อคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง (สามชาย ศรีสันต์, 2552)

อย่างไรก็ตามอาจกล่าวได้ว่า แนวคิดการกีดกันทางสังคม เป็นแนวคิดที่มีความหมายเชิงลบ นั่นคือการแสดงออกถึงการแตกหัก การแบ่งแยก การไม่รู้สึกร่วมกันเป็นหนึ่งเดียวกันในสังคม ดังเช่นในประเทศไทยได้มีการศึกษาตัวชี้วัดเพื่อแบ่งแยกคนจนโดยมีเกณฑ์ใช้วัด อาทิ รายได้และรายจ่าย ทรัพย์สินหรือความสามารถ การบริโภค หนี้สิน ความจำเป็นพื้นฐาน สุขภาพ การศึกษา การได้รับบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน การได้รับการยอมรับนับถือ การมีทางเลือกหรือมีโอกาสในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง การมีสิทธิ และจิตวิญญาณ แต่ถึงกระนั้นสถานการณ์ความยากจนในประเทศไทย ปี 2563 ยังคงมีคนจนจำนวนกว่า 4.9 ล้านคน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564) ซึ่งอาจตั้งข้อสังเกตได้ว่าคำว่ายากจนเราสามารถนิยามได้และกำหนดเส้นแบ่งระหว่างคนจนกับคนรวยจากตัวชี้วัดที่กล่าวมาข้างต้นได้อย่างแท้จริงหรือไม่ หรือเป็นเพียงการพยายามส่งเสริมการกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อแก้ปัญหาความยากจนให้ปฏิบัติได้ง่ายขึ้นเท่านั้น

3.2 ความครอบคลุมทางสังคม

ส่วนในแนวคิดความครอบคลุมทางสังคม (Social Inclusion) ได้ปรากฏเด่นชัดในแนวคิดคุณภาพสังคม (Social Quality) โดยถือกำเนิดขึ้นในช่วงปี 2007 นักวิชาการทางฝั่งยุโรปได้ศึกษาคุณภาพสังคมและแบ่งมิติคุณภาพสังคมเป็น 4 มิติเชื่อมโยงกัน ได้แก่ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม (Socio-Economic Security) ความครอบคลุมทางสังคม (Social Inclusion) ความสมานฉันท์ทางสังคม (Social Cohesion) และการเสริมสร้างพลังทางสังคม (Social Empowerment) (Beck et al, 2001) และดังที่ได้กล่าวมาในบทนำว่า แนวคิดความครอบคลุมทางสังคมเป็นแนวคิดพื้นฐานที่ตั้งอยู่ในความหมายเชิงบวก นั้นแสดงถึงว่าการใช้แนวคิดความครอบคลุมทางสังคมภายใต้บริบทที่แตกต่างกันของประชาชนในสังคมทั่วโลกมีความพยายามที่จะให้คนในสังคมมีความสุข มีการกินดีอยู่ดี รู้สึกว่าตนเองเป็นหนึ่งในเดียวกันของสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ รวมไปถึงมีส่วนร่วมในสังคมได้ และเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ในสังคมได้ (สุรสิทธิ์ วชิรขจร, 2553)

วิวัฒนาการของการนิยามแนวคิดนี้ จากแนวคิดการกีดกันทางสังคมที่มีเนื้อหามุ่งเป้าที่ความยากจนเป็นหลัก เน้นมิติทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ต่อมาแนวคิดการรวมกันทางสังคมหรือความครอบคลุมทางสังคมจึงได้มีการปรับปรุงเพิ่มเติมขึ้น กล่าวคือ แนวคิดความครอบคลุมทางสังคมจะมีเน้นไปยังประเด็นการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้ด้อยโอกาส เสริมสร้างโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ในสังคม รวมถึงการเคารพสิทธิซึ่งกันและกันของคนในสังคม ซึ่งเห็นได้ว่าจุดเริ่มต้นของความครอบคลุมทางสังคมเป็นไปในความหมายทิศทางเชิงบวกมากกว่าแนวคิดการกีดกันทางสังคม

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาพบว่า ความครอบคลุมทางสังคมเกี่ยวข้องกับผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ซึ่งพิจารณาจากการรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกับสังคมนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็น เพศ อายุ ความทุพพลภาพ เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ แหล่งกำเนิด สภาพทางเศรษฐกิจ หรือสถานะอื่น ๆ ในสังคม และมีการตั้งข้อสังเกตได้ว่า หากผู้ใดมีความเสี่ยงต่อการถูกกีดกันทางสังคมก็จะเสี่ยงต่อการถูกกีดกันสูงขึ้นพร้อมกับมีคุณลักษณะเฉพาะในกลุ่มนั้น ๆ กล่าวคือกลุ่มคนจะรับรู้รับทราบถึงการเป็นสมาชิกร่วมกัน มีความเชื่อและค่านิยมร่วมกัน มีกระทำการร่วมกัน รวมทั้งมีบรรณ ชาติพันธุ์ และศาสนาเป็นของตัวเอง รวมทั้งสมาชิกในกลุ่มนี้ไม่จำเป็นต้องรู้จักกันและมีส่วนร่วมในสังคมต่อกันน้อยมาก (Kabeer, 2006)

องค์ประกอบที่สำคัญของแนวคิดความครอบคลุมทางสังคมมีการจำแนกไว้อย่างเป็นระบบของนักวิชาการโดยสามารถพิจารณาได้จากการศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพสังคมเป็นหลัก โดยมีประเด็นเกี่ยวกับสิทธิพลเมือง ตลาดแรงงาน การบริการ และเครือข่ายทางสังคม ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ประเด็น ประเด็นย่อย และตัวชี้วัดความครอบคลุมทางสังคม

ประเด็น	ประเด็นย่อย	ตัวชี้วัด
สิทธิพลเมือง	- สิทธิตามรัฐธรรมนูญและทางการเมือง	- สัดส่วนการของประชากรที่ได้รับสถานะพลเมือง
	- สิทธิทางสังคม	- สัดส่วนของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งและผู้ลงคะแนนเลือกตั้ง
	- สิทธิมนุษยชน	- สัดส่วนผู้ที่มีสิทธิได้รับบำนาญ
	- เครือข่ายทางเศรษฐกิจและการเมือง	- สัดส่วนของประชาชนที่มีสิทธิในการรับคำปรึกษาทางกฎหมายโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย
ตลาดแรงงาน	- การเข้าถึงการจ้างงาน	- สัดส่วนของประชาชนที่เคยถูกกีดกัน
		- สัดส่วนของชนกลุ่มน้อยที่ได้รับการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งให้เป็นผู้แทนในรัฐสภา คณะกรรมการบริหารบริษัท และมูลนิธิ
การบริการ	- การเข้าถึงการจ้างงาน	- สัดส่วนของผู้ว่างงานระยะยาว (12 เดือนขึ้นไป)
	- การบริการทางสาธารณสุข	- สัดส่วนของพนักงานไม่เต็มเวลาหรือผู้ทำงานชั่วคราว
	- ที่อยู่อาศัย	- สัดส่วนผู้ที่ได้รับสิทธิและใช้บริการสาธารณสุขของรัฐ
	- การศึกษา	- สัดส่วนผู้ไร้ที่อยู่อาศัย
	- การให้ความช่วยเหลือทางสังคม	- สัดส่วนการเข้าศึกษาในโรงเรียนการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย
	- บริการทางการเงิน	- สัดส่วนของประชาชนที่ต้องการบริการทางสังคมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ
	- การขนส่งมวลชน	- ระยะเวลาในการรอรับบริการทางสังคม
	- การบริการทางสังคมและวัฒนธรรม	- สัดส่วนประชากรที่ถูกปฏิเสธการให้สินเชื่อจำแนกตามกลุ่มรายได้
เครือข่ายทางสังคม	- เพื่อนบ้าน	- การเข้าถึงความช่วยเหลือทางการเงินหรือการให้คำปรึกษา
	- เพื่อนฝูง	- สัดส่วนประชาชนที่เข้าถึงระบบขนส่งมวลชน
	- ชีวิตครอบครัว	- ความหนาแน่นในระบบขนส่งมวลชน
		- จำนวนสนามกีฬาต่อ 10,000 ประชากร
	- เพื่อนบ้าน	- สัดส่วนความถี่ในการติดต่อกับเพื่อนบ้าน
	- เพื่อนฝูง	- สัดส่วนความถี่ในการติดต่อกับเพื่อน
	- ชีวิตครอบครัว	- ความรู้สึกโดดเดี่ยว
		- ระยะเวลาการติดต่อกับเครือญาติ
		- การได้รับความช่วยเหลือแบบไม่เป็นทางการจากครอบครัว

ที่มา: สุรสิทธิ์ วชิรขจร (2553: 28-29)

4. การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยแนวคิดความครอบคลุมทางสังคม

ความครอบคลุมทางสังคม สามารถจำกัดนิยามโดยภาพรวม คือ การที่ประชาชนทุกคนรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันในสังคม โดยไม่แบ่งแยก เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ ความเชื่อ ความทุพพลภาพ เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ แหล่งกำเนิด หรือฐานะเศรษฐกิจหรือสถานะอื่น ๆ (ทิพย์ปริญญ์ ปัญญาณี, 2555) ทั้งนี้ได้มีนักวิชาการได้พยายามจำกัดความของความครอบคลุมทางสังคมเช่นกัน

การให้คำจำกัดความจะเป็นไปในทิศทางเชิงบวก กล่าวคือ ความครอบคลุมทางสังคม เป็นการที่ประชาชนต้องสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในสถาบันต่าง ๆ ทางสังคมได้ เข้ารับบริการทางการเงิน บริการสาธารณะได้ และเข้าถึงทรัพยากรที่สำคัญและจำเป็นได้ รวมไปถึงการกลับเข้าสู่สังคมหลักของผู้ที่เคยถูกแบ่งแยกทางสังคม เช่น ผู้ป่วย ผู้ที่เคยติดคุก ผู้ที่เคยติดสิ่งเสพติด ผู้คนเหล่านี้ต้องมีสิทธิในฐานะพลเมือง และต้องได้รับการยอมรับความแตกต่างที่เกิดขึ้นเพื่อให้สามารถเข้าสู่สังคมกระแสหลักได้ (ถวิลวดี บุรีกุล, 2553: 95) รวมไปถึงประชาชนในกลุ่มที่ถูกเรียกว่าเหยื่อในการต่อรองของเจ้าหน้าที่รัฐ อาทิ คนชายขอบ กลุ่มชาติพันธุ์ บุคคลผู้ประกอบอาชีพอิสระต่าง ๆ ผู้ค้ารายย่อย คนที่เข้าไม่ถึงแหล่งทุน รวมถึงกลุ่มคนที่ทำงานในสถานประกอบการที่ไม่มีการดูแลเรื่องสุขอนามัย กลุ่มคนเหล่านี้ต้องกลับมาเข้าสู่สังคมเพื่อให้ความครอบคลุมทางสังคมเกิดขึ้นได้จริงและสามารถได้รับสวัสดิการที่ควรจะได้รับอย่างเป็นธรรม ให้เป็นไปตามหลักการของความเสมอภาค ความเท่าเทียม ความเป็นธรรมที่จะเกิดขึ้นในสังคม (Beck et al., 1997, อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ, 2553: 2) พร้อมกับไม่ละเว้นการดำเนินการตามสิทธิมนุษยชน ที่ได้กล่าวถึง ศักดิ์ศรีของมนุษย์คือเป้าหมายในการส่งเสริมความเท่าเทียมที่จะเกิดขึ้นในสังคม (โสภา อ่อนโอภาส, 2553: 5) รวมไปถึงการจ้างงานอย่างเสมอภาค ประชาชนเข้าใจในสิทธิและหน้าที่พลเมืองของประเทศ รวมทั้งต้องมีการป้องกันไม่ให้เกิดการถูกกีดกันทางสังคมเกิดขึ้น รวมไปถึงการร่างกฎหมายที่เป็นธรรมต่อทุกกลุ่มบุคคล (อาแว มะแสะ, ม.ป.ป, สถาบันพระปกเกล้า, 2553: 11)

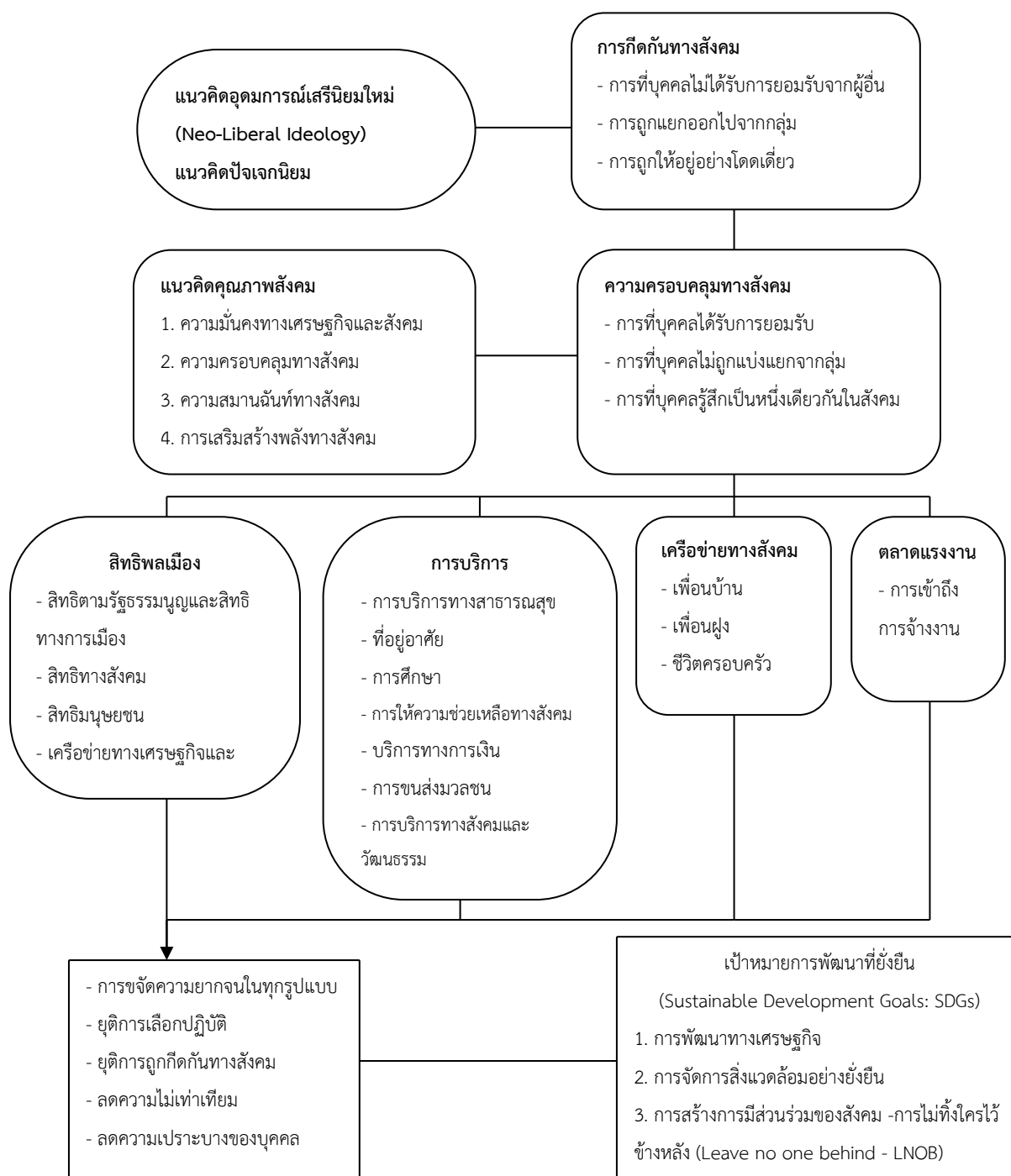
จะเห็นได้ว่า การให้นิยามของความครอบคลุมทางสังคมมีเป้าหมายเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคมทุกกลุ่มบุคคลในสังคม ด้วยการที่ประชาชนถูกยอมรับให้เข้าสู่สังคมกระแสหลัก สามารถเข้าถึงการบริการทางสังคมและสวัสดิการทางสังคม และรู้สึกความเป็นมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกันในทุกความแตกต่างที่เกิดขึ้นในสังคม

ในขณะเดียวกันเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ภายในปี พ.ศ. 2573 เป้าหมายย่อย 10.2 ได้กล่าวว่า “เสริมสร้างศักยภาพและส่งเสริมความครอบคลุมทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองสำหรับทุกคน โดยไม่คำนึงถึง เพศ อายุ เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ แหล่งกำเนิด ศาสนา สถานะทางเศรษฐกิจ หรืออื่น ๆ เป็นสิ่งที่สร้างความท้าทายต่อสังคมโลก” ทั้งยังมีคำสัญญาในการเปลี่ยนแปลงด้วยคำว่า “การไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” (Leave no one behind - LNOB) ซึ่งแสดงถึงความมุ่งมั่นในการขจัดความยากจนในทุกรูปแบบ ยุติการเลือกปฏิบัติและการกีดกัน ลดความไม่เท่าเทียมและความเปราะบางที่ทิ้งผู้คนไว้ข้างหลัง (เกษราภร ศรีจันทร์,

2565) โดยมีพื้นฐานมาจากมาตรฐานเชิงบรรทัดฐานของสหประชาชาติซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานของกฎบัตรสหประชาชาติ กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ และระบบกฎหมายระดับชาติทั่วโลก (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ม.ป.ป.) ซึ่งในประเทศไทยได้ตอบรับแนวทางการพัฒนาและได้วางแผนงานการพัฒนาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 แนวคิดหลักข้อที่ 3 คือ กำหนดทิศทางการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของแนวคิด “ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” มุ่งเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชาชนทุกกลุ่ม ทั้งยังระบุในหมวดหมู่ที่ 9 ที่ว่า ไทยจะมีความยากจนข้ามรุ่นลดลง และมีความคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอเหมาะสม มุ่งพัฒนาคนสำหรับโลกยุคใหม่และมุ่งสู่สังคมแห่งโอกาสและความเป็นธรรม (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป.)

ดังนั้นแนวคิดความครอบคลุมทางสังคมที่เป็นแนวคิดในการให้ความสำคัญกับคนทุกคนโดยไม่แบ่งแยกในทุกสถานะ ทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สมควรได้รับความเท่าเทียมในการเข้าถึงทุกโอกาสที่เกิดขึ้นในสังคม ได้รับความเป็นธรรมและความเสมอภาคอย่างยุติธรรม ย่อมเป็นเส้นทางที่นำไปสู่การตอบสนองต่อทิศทางการพัฒนาสังคมตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) อย่างแท้จริง

โดยผู้เขียนได้สร้างแผนภาพของแนวคิดความครอบคลุมทางสังคมไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อให้เกิดความเข้าใจมากขึ้นยิ่งขึ้นดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงแนวคิดความครอบคลุมทางสังคมไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

5. การนำไปใช้ประโยชน์

บทความวิชาการนี้เป็นบทความที่ศึกษาถึงการพัฒนายั่งยืนตามแนวคิดความครอบคลุมทางสังคม ทำให้ทราบถึงแนวคิดความครอบคลุมทางสังคมในมิติต่าง ๆ ทั้งในแง่มุมมองของความเป็นมา คำนิยาม องค์ประกอบ ความเชื่อมโยงกับแนวคิดการกีดกันทางสังคม และเชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นหัวใจของการพัฒนาของโลกยุคใหม่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่นักวิชาการ หน่วยงาน องค์กรภาครัฐและภาคเอกชนที่กำลังพยายามขับเคลื่อนการดำเนินการพัฒนาสังคมตามแนวคิดความครอบคลุมทางสังคมให้เกิดขึ้นจริง ซึ่งจะสามารถนำประโยชน์ที่ได้รับวางแผนการกำหนดนโยบายสาธารณะที่ตรงเป้าหมายพร้อมกับมีกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของแต่ละบุคคลที่มีความแตกต่างกัน พร้อมสร้างโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ อย่างเท่าเทียม เป็นธรรม และเสมอภาค

6. สรุป

การพัฒนายั่งยืนตามแนวคิดความครอบคลุมทางสังคมเป็นการผสมผสานพลังของแนวคิดเชิงบวกสู่การพัฒนาสังคมในยุคใหม่ ที่มีพื้นฐานแนวคิดคือ “การรวมกัน” มากกว่า “การแยกกัน” ให้กับคนในสังคมคนทุกคนต้องได้รับสิทธิ โอกาส การเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ อย่างแท้จริงภายใต้กรอบกฎหมายที่กำหนดด้วยความเป็นธรรม โดย “ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” ซึ่งหากทั่วโลกสามารถกำหนดกรอบนโยบายและดำเนินการได้อย่างสำเร็จ ย่อมทำให้คนในสังคมรู้สึกถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่มีอยู่ในตนเองและผู้อื่น ส่งผลต่อการเคารพสิทธิกันและกัน พร้อมกับเป็นพลังผลักดันการพัฒนาที่อยู่ภายใต้ความแตกต่างในแต่ละบริบทของประเทศให้เกิดรากฐานการพัฒนายั่งยืนได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- IUCN, International Union for Conservation of Nature and Natural Resources. (1980). *World Conservation Strategy: Living Resource Conservation for Sustainable Development*. Retrieved November 7, 2015, from <https://portals.iucn.org/library/efiles/documents/WCS-004.pdf>
- Beall, J. (2002). Globalization and social exclusion in cities: framing the debate with lessons from Africa and Asia. *Environment and urbanization*, 14(1), 41-51.
- Beck Wolfgang; Van der Maesen, Laurent and Walker, Alan. (1997). *The Social Quality of Europe*. The Hague: Kluwer International.
- Hickey, S. and du Toit, A. (2007). Adverse incorporation, social exclusion and chronic poverty. *Working Paper No. 81*. Manchester: Chronic Poverty Research Centre (CPRC).

- Kabeer, N. (2006). *Social exclusion and the MDGs: the challenge of 'durable inequalities' in the Asian context*. Institute of Development Studies.
- Levitas, R. (2005). *The inclusive society?: social exclusion and New Labour*. Springer.
- Rawal, N. (2008). Social inclusion and exclusion: A review. *Dhauragiri Journal of Sociology and Anthropology*, 2, 161-180.
- Sachs, J. D., Schmidt-Traub, G., Mazzucato, M., Messner, D., Nakicenovic, N., & Rockström, J. (2019). *Six transformations to achieve the sustainable development goals*. *Nature sustainability*, 2(9), 805-814.
- SDG Move Team. 2024. ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับ SDGs. Retrieved April 7, 2023, from <https://www.sdgmove.com/intro-to-sdgs/>
- Silander, D. (2019). *The European Commission and Europe 2020: Smart, sustainable and inclusive growth*. In *Smart, sustainable, and inclusive growth*. Edward Elgar Publishing.
- Silver, H. (1994). *Social exclusion and social solidarity: Three paradigms*. *Int'l Lab. Rev.*, 133, 531.
- Social Exclusion Unit & Britain, G. (2001). *Preventing social exclusion*. London: Cabinet Office.
- Tipparin Panyamee. 2021. *A struggle for getting free from social exclusion of tribe-war volunteers: a case study of Ban Kiangfa of Sa Doe Phong subdistrict in Khao Kho district of Phetchabun province*. School of Social and Environmental Development. National Institute of Development Administration.
- Tomislav, K. (2018). The concept of sustainable development: From its beginning to the contemporary issues. *Zagreb International Review of Economics & Business*, 21(1), 67-94.
- Williams, K. D. (2007). Ostracism. *Annu. Rev. Psychol.*, 58, 425-452.
- กานต์ธีรา ภูริวิกรัย. (2564). *สู่โลกที่ดีกว่าเดิมในปี 2030 ด้วยเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)*. สืบค้น เมษายน 5, 2567 จาก <https://www.the101.world/chol-bunnag-interview/>
- เกษราภร ศรีจันทร์. 2565. *ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง เป็นแค่ความหวังหรือเป็นจริงได้*. สืบค้น เมษายน 5, 2567 จาก <https://www.hrdi.or.th/articles/Detail/1539>
- ชล บุนนาคและคณะ. 2562. *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการประสานงานการวิจัยเพื่อสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG Move) ปี 2*. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)

ชัยพร พิบูลศิริ. 2551. การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน.

วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ 48(1): 57-84

ถวิลวดี บุรีกุล. 2553. คุณภาพสังคมในประชาธิปไตย: การศึกษาเชิงจักษ์. ใน *คุณภาพสังคมเพื่อคุณภาพประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.

ทิพย์ปริญญ์ ปัญญาณี. 2555. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความครอบคลุมทางสังคม (Social Inclusion) ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ปริญญ์ ธรรมปิยา และ ผานิต เกิดโชคชัย. 2562. สืบสานสู่ปฏิบัติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย. มูลนิธิมั่นพัฒนาพัฒนา.

สามชาย ศรีสันต์. 2553. การกั้นแยกคนเสื้อแดงออกจาก. สืบค้น เมษายน 5, 2567 จาก <http://www.prachatai.com/journal/2009/12/26943>.

สำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ. 2556. *อนาคตที่เราต้องการ (The future we want)*. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. สืบค้น เมษายน 5, 2567 จาก http://lib.mnre.go.th/lib/book/TheFutureWeWant_Th.pdf

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2564. *รายงานวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ปี 2563*. สืบค้น เมษายน 5, 2567 จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=11972

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ม.ป.ป. *เกี่ยวกับ SDGs*. สืบค้น เมษายน 5, 2567 จาก <https://sdgs.nesdc.go.th/%E0%B9%80%E0%B8%81%E0%B8%B5%E0%B9%88%E0%B8%A2%E0%B8%A7%E0%B8%81%E0%B8%B1%E0%B8%9A-sdgs/>

สุรสิทธิ์ วชิรขจร. 2553. บทบาทคุณภาพสังคม: จากยุโรปสู่ประเทศไทย. ใน *คุณภาพสังคมเพื่อคุณภาพประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: จริยสุนิทวงศ์การพิมพ์.

โสภณ อ่อนโอกาส. 2553. *คำจำกัดความงานสังคมสงเคราะห์ในศตวรรษที่ 21 โดยสมาพันธ์นักสังคมสงเคราะห์นานาชาติ*. สืบค้น เมษายน 5, 2567 จาก <http://www.prachatai.com/journal/2009/12/26943>.

อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ. 2553. ปาฐกถาหน้าเรื่อง คุณภาพสังคมคุณภาพประชาธิปไตย. ใน *การประชุมวิชาการพระปกเกล้าครั้งที่ 12*. นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า.

อาแว มะแสะ. ม.ป.ป. *บทบาทของกิจกรรมร่วมในการเสริมสร้างคุณภาพสังคมในชุมชนชนบทไทย วิเคราะห์กรณีของ 2 ชุมชนในภาคใต้*. กรุงเทพฯ: คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.